

Beata Ożga

Uniwersytet Rzeszowski

STAN WIEDZY NAUCZYCIELI POLONISTÓW NA TEMAT PROBLEMÓW JĘZYKOWYCH ZWIĄZANYCH Z DYSLEKSJĄ U UCZNIÓW KLAS IV–VI SZKOŁY PODSTAWOWEJ

W artykule podjęto próbę zbadania stanu wiedzy nauczycieli polonistów uczących w klasach IV–VI szkoły podstawowej na temat dysleksji uczniów. Celem badań było ustalenie, czy poloniści zauważają problem dysleksji, jaki mają do niej stosunek i jaką dysponują wiedzą na jej temat. Zwrócono też uwagę na czynniki wpływające na stan wiedzy nauczycieli (wiek, płeć, uczelnia, ukończone kursy, wielkość miejscowości). Ponadto badano, w jaki sposób nauczyciele pracują na lekcjach języka polskiego z dziećmi ze zdiagnozowaną dysleksją i z jakich metod korzystają. Jako narzędzie badawcze posłużył kwestionariusz ankiety. Badana grupa liczyła 87 osób.

Słowa kluczowe: dysleksja, świadomość, nauczyciele poloniści

Uwagi wstępne

Badania naukowców nad dysleksją trwają już od ponad stu lat, w Polsce zaś od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Mimo dużego zainteresowania etiologią dysleksji jej przyczyny nadal pozostają nie do końca znane. Obecnie wskazuje się na kilka uwarunkowań dysleksji. Zgodnie z koncepcją genetyczną – jedną z najstarszych – przyjmuje się, że zaburzenia są dziedziczne (Kołtуска 1989: 143–150). Zwolennicy koncepcji organicznej przyczynę dysleksji upatrują w mikrouszkodzeniach w centralnym układzie nerwowym, zachodzących w czasie ciąży, podczas nieprawidłowego porodu lub we wczesnym dzieciństwie. Niektórzy naukowcy dopatrują się przyczyn dysleksji w patomechanizmie hormonalnym, który powoduje dysharmonijny rozwój półkul mózgowych (Krasowicz-Kupis 2003: 61–63). Badania zespołu prowadzonego przez H. Spionek miały na celu ukazanie, że przyczyną dysleksji są nieprawidłowości funkcji percepcyjno-motorycznych, tj. zaburzenia tempa, rytmu i dynamiki funkcji poznawczych, wzrokowych, słuchowych i ruchowych (za: Makarewicz 2006: 16). Zaburzenia te nazwano „fragmentarycznymi deficytami rozwojowymi”. Teoria deficytu fonologicznego według M.J. Snowling (2000, za: Krasowicz-Kupis 2008: 117) zakłada, że osoby z dysleksją cechuje specyficzny deficyt w tworzeniu i posługiwaniu się umysłowymi reprezentacjami

dźwięków mowy – fonemami i tzw. reprezentacjami fonologicznymi. Osoby te mają trudności z zapamiętywaniem, przechowywaniem i przypominaniem sobie informacji. Według M. Wolfa i P.G. Bowersa (1999, za: Krasowicz-Kupis 2008: 122) teoria podwójnego deficytu uznaje dwa zasadnicze deficyty w dysleksji – deficyt przetwarzania fonologicznego oraz deficyt szybkości (tempa) nazywania.

Próbie zbadania świadomości dysleksji w Polsce jako pierwsza podjęła Marta Bogdanowicz w latach 1995–1996. Badania zostały powtórzone w latach 2003–2004 w związku z kierowanymi przez tę samą autorkę pracami dyplomowymi i magisterskimi (Bogdanowicz 2007: 17–18). Wyniki przeprowadzonej próby wykazały, że w latach, gdy rozpoczęto badania (1995–1996), wiedza dzieci dyslektycznych była taka sama lub wyższa niż wiedza ich nauczycieli.

Nowsze badania dowodzą, że sytuacja ta uległa zmianie – większą wiedzą na temat dysleksji wykazują się nauczyciele. Badania przeprowadzone przez Marzenę Kowaluk w 2003 roku wskazywały jeszcze, że znaczna liczba nauczycieli nie miała wystarczającej wiedzy na temat zaburzeń rozwojowych dzieci. Wielu badanych miało problem z podstawowymi terminami dotyczącymi dysleksji. Trudność sprawiało również wymienienie technik/metod pracy z dzieckiem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Próbie powtórzono w 2010 roku. Wyniki badań wskazywały na wzrost świadomości i wiedzy nauczycieli na temat dysleksji. Większość z nich potrafiła już poprawnie zdefiniować pojęcie „specjalne potrzeby edukacyjne”. Również większa liczba nauczycieli podkreślała konieczność dostosowania metod nauczania do potrzeb uczniów. Grupa wykazała się nieco gorszą wiedzą na temat uregulowań prawnych dotyczących osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Kowaluk 2012: 262–265)¹.

Wiedza i świadomość społeczeństwa na temat dysleksji sukcesywnie wzrastają. Niezmiennie jednak funkcjonują krzywdzące stereotypy na temat dzieci ze zdiagnozowaną dysleksją, a realność tego problemu jest bagatelizowana.

1. Cele, metody i przebieg badań

Głównym celem badań była weryfikacja stanu wiedzy nauczycieli polonistów uczących w klasach IV–VI szkoły podstawowej na temat dysleksji u uczniów. Dążono do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania szczegółowe:

- a) Jaką wiedzę na temat dysleksji posiadają nauczyciele poloniści?²
- b) Jakie wnioski można wysnuć, weryfikując tę wiedzę?

¹ Podobną tematykę badań podejmowały też Renata Makarewicz (1999), Alina Tomaszewska (2001) i Małgorzata Półtorak (2007).

² Por. na ten temat badania M. Bogdanowicz (2003).

- c) Skąd nauczyciele tę wiedzę czerpią?
- d) Czy dostrzegają problem dysleksji?
- e) Jakie znają metody pomocy uczniom z dysleksją?
- f) W jaki sposób pracują z uczniami na lekcjach języka polskiego?
- g) Jaki wpływ na świadomość dysleksji ma wiek, płeć, stopień awansu zawodowego?
- h) Na jakich uczelniach przyszli nauczyciele kształceni są w kierunku diagnozy i terapii dysleksji?
- i) Jak nauczyciele oceniają swoją wiedzę na temat dysleksji?

Wstępnie przyjęto, że obecnie nauczyciele poloniści uważają dysleksję za realny problem, a co za tym idzie – dysponują coraz większą wiedzą na ten temat. Wzrasta też ich świadomość i umiejętność wykorzystywania różnorodnych metod i narzędzi w pracy z dziećmi z dysleksją.

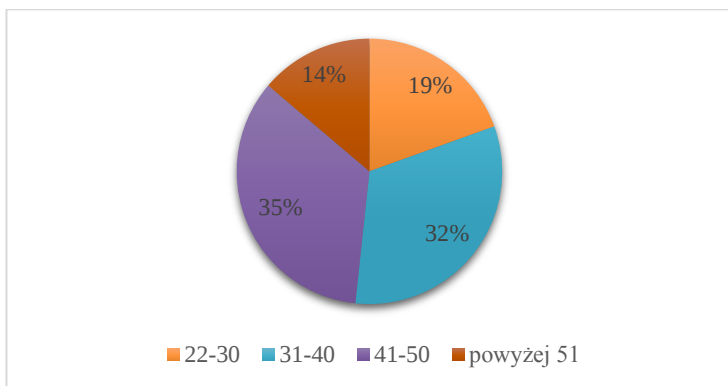
Pierwszym etapem pracy badawczej było zapoznanie się z literaturą przedmiotu i zgłębienie jej, co stanowiło teoretyczne podstawy do wykonania badań własnych. Kolejny etap to dobranie metody badawczej – kwestionariusza ankiety. Anonimowa ankieta składała się z 17 pytań, zarówno otwartych, jak i zamkniętych. Pytania dotyczyły płci, wieku, stopnia awansu zawodowego, placówki, gdzie dana osoba pracuje, oraz uczelni, na której ukończyła studia wyższe. Kolejno pytano o zakres wiedzy na temat dysleksji oraz źródeł tej wiedzy. Następne pytania miały na celu sprawdzenie, w jaki sposób i za pomocą jakich metod nauczyciele pracują z uczniami z dysleksją na lekcjach języka polskiego. W końcowej części ankiety proszono każdego respondenta o ocenę swojej wiedzy z zakresu dysleksji.

Badanie było przeprowadzane w marcu 2018 r. Dotarcie do licznej grupy nauczycieli polonistów umożliwiło dołączenie do grup zrzeszających nauczycieli na portalu społecznościowym Facebook. Ankieta zastała udostępniona w zamkniętych grupach: 1. Poloniści z pasją, 2. Nauczyciele języka polskiego, 3. Poczatkujący nauczyciele języka polskiego. W ankiecie wzięło udział 87 osób.

2. Charakterystyka badanej grupy

Badaną grupę stanowili nauczyciele języka polskiego uczący w klasach IV–VI szkoły podstawowej. W grupie liczącej 87 osób znalazło się 86 kobiet, co stanowi 99% respondentów, oraz 1 mężczyzna reprezentujący 1% badanych. Wynika to z faktu, iż zawód nauczyciela polonisty częściej wybierany jest przez kobiety niż przez mężczyzn.

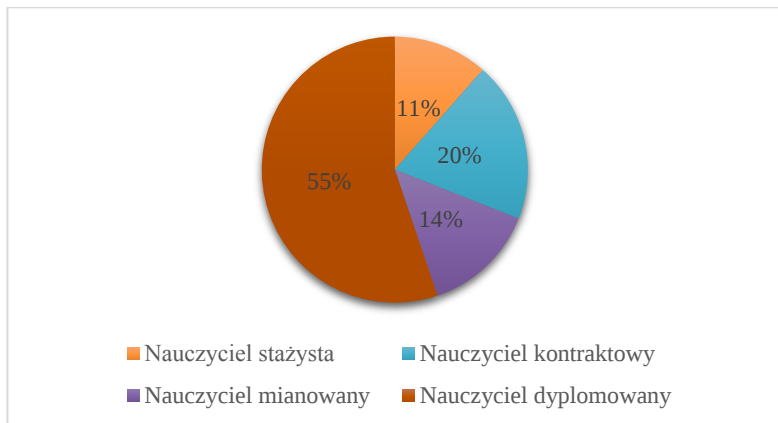
Poza płcią ankietowani byli pytani o wiek biologiczny – mieli wybrać spośród czterech przedziałów wiekowych: od 22 do 30 lat, od 31 do 40, od 41 do 50 oraz powyżej 51 lat. Uzyskane dane pokazano na wykresie 1.

Wykres 1. Wiek nauczycieli biorących udział w ankiecie

Nauczyciele w wieku od 22 do 30 lat stanowią 19% badanych, 32% to osoby w wieku od 31 do 40 lat, a 35% od 41 do 50 lat. Nauczyciele mający ponad 51 lat stanowią 14% ankietowanych.

Na wykresie 2 przedstawiono podział ankietowanych ze względu na uzyskany przez nich stopień awansu zawodowego³ w momencie przeprowadzania badania.

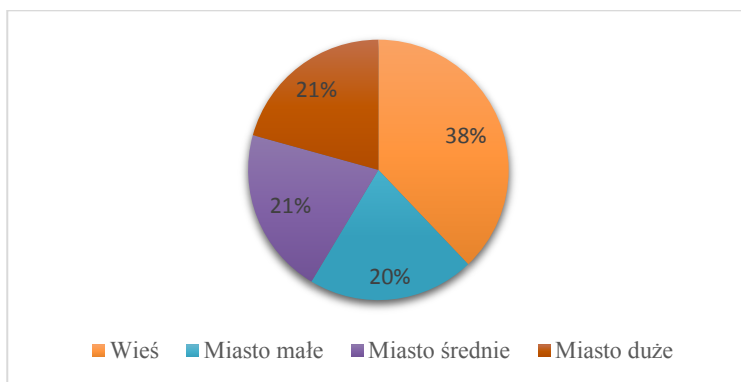
Wykres 2. Stopień awansu zawodowego

Okazało się, iż 11% badanych to nauczyciele stażysty, 20% – nauczyciele kontraktowi, 14% – nauczyciele mianowani i 55% – dyplomowani. Ankietowani to w przewadze osoby w wieku od 31 do 50 lat, które uzyskały stopień nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego, co świadczy o wieloletnim doświadczeniu.

³ Stopnie awansu zawodowego nauczyciela określają przepisy Karty Nauczyciela. Wyróżnia się tu następujące etapy: nauczyciel stażysta, kontraktowy, mianowany i dyplomowany.

czeniu w pracy z dziećmi. Pozwala to również porównać stan wiedzy o dysleksji w momencie, gdy ci nauczyciele kończyli studia wyższe, z wiedzą, jaką posiadają po wielu latach praktyki zawodowej.

Każdy z ankietowanych został poproszony o określenie wielkości miejscowości, w której pracuje. Przewidziano czterostopniowy podział na: wieś, miasto małe, średnie i duże (zob. wykres 3).

Wykres 3. Wielkość miejscowości, w której znajduje się szkoła

Na wsi pracuje 38% ankietowanych, w małym mieście – 20%, zaś w mieście średnim i dużym – po 20%. Większość przebadanych nauczycieli uczy w szkołach znajdujących się w miastach, co może dawać większe możliwości diagnozy i terapii dzieci z dysleksją / ryzykiem dysleksji.

Ankietowanych pytano o to, na jakiej uczelni wyższej studiowali. Wyniki obrazuje tab. 1. Zawiera ona aż 21 uczelni, co pozwoliło na uzyskanie wiarygodnych wyników badań (niezależnych od miejsca studiowania ankietowanych).

Tab. 1. Uczelnie, na których badani kończyli studia wyższe

Nazwa uczelni	Liczba osób
Uniwersytet Jagielloński	7
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	7
Uniwersytet Śląski w Katowicach	7
Uniwersytet Rzeszowski	7
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	6
Uniwersytet Wrocławski	6
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	5
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	5
Uniwersytet Warszawski	5
Uniwersytet Gdański	4
Uniwersytet Opolski	4
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	4
Akademia Pomorska w Słupsku	3

Uniwersytet Zielonogórski	3
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	2
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	2
Uniwersytet Łódzki	2
Uniwersytet Szczeciński	2
Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II	1
Uniwersytet w Białymstoku	1
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	1
Inne	3

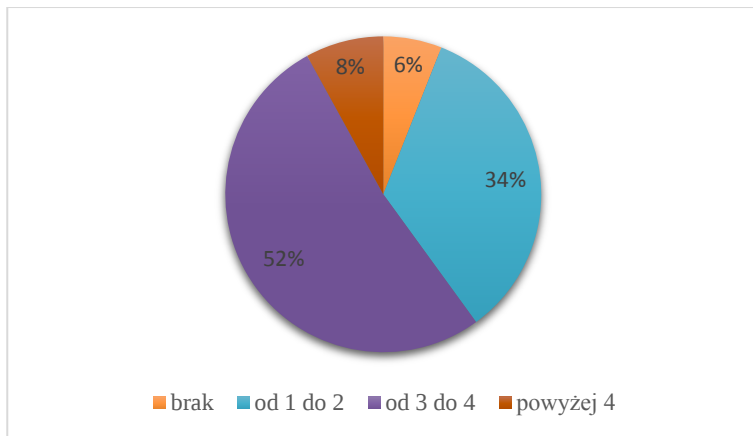
3. Zjawisko dysleksji w świadomości nauczycieli języka polskiego – wyniki badań

Przedstawione w tym rozdziale wyniki badań wskazują na prawdziwość postawionej hipotezy – obecnie nauczyciele poloniści uważają dysleksję za realny problem, a co za tym idzie, dysponują coraz większą wiedzą na ten temat. Wzrasta też ich świadomość i umiejętność wykorzystywania różnorodnych metod i narzędzi w pracy z dziećmi z dysleksją. Obrazują to wyniki ankiety – zebrane odpowiedzi zostały ukazane na wykresach i w tabelach.

Na pytanie, czy według respondentów dysleksja jest problemem realnym, aż 98% ankietowanych odpowiedziało twierdząco, a tylko 2 osoby nie zgadzają się z tym stwierdzeniem. Wśród tych osób znalazła się polonistka (nauczyciel dyplomowany) ucząca w małym mieście, mająca w swojej klasie dzieci z dysleksją. Dysleksja w jej opinii jest oznaką lenistwa, a dzieci z orzeczeniem o specyficznych trudnościach w uczeniu się wymagają większej dyscypliny. Warto zaznaczyć, że polonistka ta swoją wiedzę na temat dysleksji ocenia jako dobrą. Druga polonistka – nauczyciel stażysta, poprawnie definiuje dysleksję jako zaburzenie neurorozwojowe, ale uważa, że uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nadużywają opinii o dysleksji i tłumaczą nią niepowodzenia szkolne. Swoją wiedzę ocenia jako niewystarczającą, ale w jej klasach nie ma uczniów z dysleksją. Powyższe przykłady skłaniają do stwierdzenia, iż uznawanie dysleksji za problem nieprawdziwy świadczy o braku wiedzy, ale może być też następstwem osobistych poglądów i uprzedzeń.

Na pytanie: „Czy w klasie/klasach, które Pan(i) uczy, są uczniowie z dysleksją rozwojową?” 94% nauczycieli udzieliło odpowiedzi twierdzącej. Odpowiedź „nie” zaznaczyło 5 osób, co stanowi 6% badanych. Z badania wynika, że brak uczniów z dysleksją w klasie deklarują poloniści uczący w mniejszych miejscowościach – na wsiach i w małych miastach. Należy brać pod uwagę, że przyczyną takiego stanu rzeczy może być niewielka liczebność klas. Poza tym rodzice przyznają, że niechętnie ujawniają orzeczenia o dysleksji swojego dziecka lub też brakuje im świadomości istniejącego problemu.

34% badanych nauczycieli języka polskiego deklaruje, iż w klasach, w których uczą, jest od 1 do 2 uczniów z dysleksją. 52% respondentów uczy od 3 do 4 takich osób, a powyżej 4 uczniów – 8% polonistów. 6% nauczycieli twierdzi, iż w jego klasie nie ma uczniów ze stwierdzoną dysleksją rozwojową (por. wykres 4).

Wykres 4. Liczba uczniów z dysleksją w klasie

Według polskich badań dzieci z dysleksją stanowią 9–10% populacji (<https://www.ptd.edu.pl/cotojest.html>, dostęp: 11.05.2018). Liczba takich uczniów zadeklarowana przez badanych nauczycieli mieści się w tym przedziale.

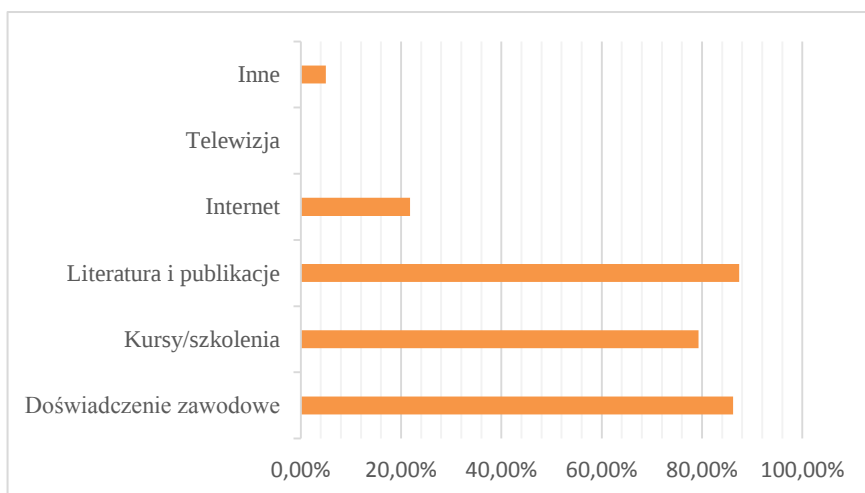
Ankietowanych zapytano, czy w toku studiów mieli przedmiot przygotowujący do diagnozy i pracy z dzieckiem z dysleksją. Aż 75% badanych stwierdziło, że w programach ich studiów nie było takiego przedmiotu, a tylko 15% badanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej na zadane pytanie. W tym gronie znalazły się w większości osoby w wieku od 22 do 30 lat, rzadziej od 31 do 40 lat. Świadczy to o tym, iż przygotowanie nauczycieli do pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych jest tematem stosunkowo nowym, czego dowodzą też różne odpowiedzi absolwentów tej samej uczelni, studiujących w różnym okresie. Z wypowiedzi ankietowanych wynika, że przedmiot, dzięki któremu mogli zdobyć wiedzę na temat dysleksji, pojawia się w toku studiów na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, Uniwersytecie Wrocławskim, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim im. Jana Pawła II, Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Łódzkim, Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie, Uniwersytecie Gdańskim oraz Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie.

Nauczyciele pytani o to, skąd czerpią wiedzę na temat dysleksji, wskazywali różne źródła. Mimo że większość z nich (75%) nie miała w toku studiów przedmiotu dotyczącego dysleksji, doszkalcą się poprzez czytanie literatury i publi-

kacji przedmiotowych (87%) oraz przez udział w kursach, szkoleniach (79%) i studiach podyplomowych. 86% badanych korzysta z doświadczenia zdobytego w trakcie wykonywania zawodu nauczyciela. 21% poszukuje wiedzy na temat dysleksji w Internecie. Żaden z ankietowanych nie uważa telewizji za źródło wiedzy o dysleksji. Tylko 5 osób (6% badanych) wymienia inne źródła zdobywania wiedzy:

- *własne dziecko z dysleksją rozwojową*⁴,
- *od innych nauczycieli*,
- *www.operon.pl*.

Respondenci, według których dysleksja nie jest problemem realnym, również wskazali na źródła swojej wiedzy, powołując się na doświadczenie zawodowe, kursy, szkolenia oraz literaturę i publikacje. Wyniki przedstawionych badań obrazuje wykres 5.

Wykres 5. Źródła wiedzy na temat dysleksji

Nauczyciele poproszeni o próbę zdefiniowania dysleksji przytaczają jej definicję za Martą Bogdanowicz (1995: 26) i określają ją jako: „specyficzne trudności w nauce czytania i pisania” (75% respondentów). 7% badanych definiuje dysleksję jako „nierozumienie czytanego tekstu”, co może być jednym z objawów dysleksji, a niekoniecznie jej definicją. 18% nauczycieli definiuje dysleksję w inny sposób. Część nauczycieli języka polskiego, skupiając się na przyczynach dysleksji, jako definicję podaje⁵:

⁴ Opinia rodzica; oczywiście, dziecko nie jest źródłem wiedzy, ale ankietowany tak właśnie określił.

⁵ Pisownia oryginalna.

- *Zaburzenia podstawowych funkcji poznawczych. Dysleksja może dotyczyć zaburzeń percepcji wzrokowej, fonologicznej czy percepcji wzrokowo-fonologicznej (nauczyciel stażysta, wiek: 22–30, UO),*
- *Zaburzenie rozwojowe, które przejawia się między innymi trudnościami w przyswajaniu materiału, skupieniu itp. (nauczyciel stażysta, wiek: 22–30, UR),*
- *Zakłócenia w obszarach mózgu, których efektem są trudności w uczeniu się, dotyczące np. ortografii, liczenia, pisania, orientacji przestrzennej i innych (nauczyciel kontraktowy, wiek: 31–40, US),*
- *Zespół rozmaitych zaburzeń, np. analizatora wzrokowego, słuchu fonemowego itp., którego efektem są specyficzne trudności w uczeniu się (nauczyciel dyplomowany, wiek: 31–40, UG),*
- *Nieprawidłowa praca układu nerwowego objawiająca się trudnościami w czytaniu i pisaniu (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UŁ),*
- *Zaburzenie rozwojowe, któremu towarzyszą specyficzne trudności w uczeniu się. Wynika ze złej pracy OUN i uszkodzenia lewej półkuli mózgowej. Dysleksja rozwojowa towarzyszy dziecku przez cały okres jego życia. Problemy z nauką występują już we wczesnych latach nauki. Dysleksji nie można stwierdzić, gdy stwierdzimy obecność czynników zewnętrznych, tj. zaniedbanie ze strony środowiska (dom lub szkoła) oraz zaburzenia któregośkolwiek ze zmysłów (nauczyciel kontraktowy, wiek: 22–30, UAM),*
- *Dysfunkcja polegająca na błędnym przetwarzaniu wzrokowym i słuchowym słów (nauczyciel stażysta, wiek: 31–40, UJ),*
- *Wielorakie zaburzenia w zakresie czytania, pisania, niezależne od woli ucznia, jednak wymagające systematycznej pracy i ćwiczeń (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UMK),*
- *Zespół dysfunkcji, trudności związanych z nauką czytania, pisania przy przynajmniej przeciętnym poziomie inteligencji (nauczyciel dyplomowany, wiek: powyżej 51, AP w Słupsku).*

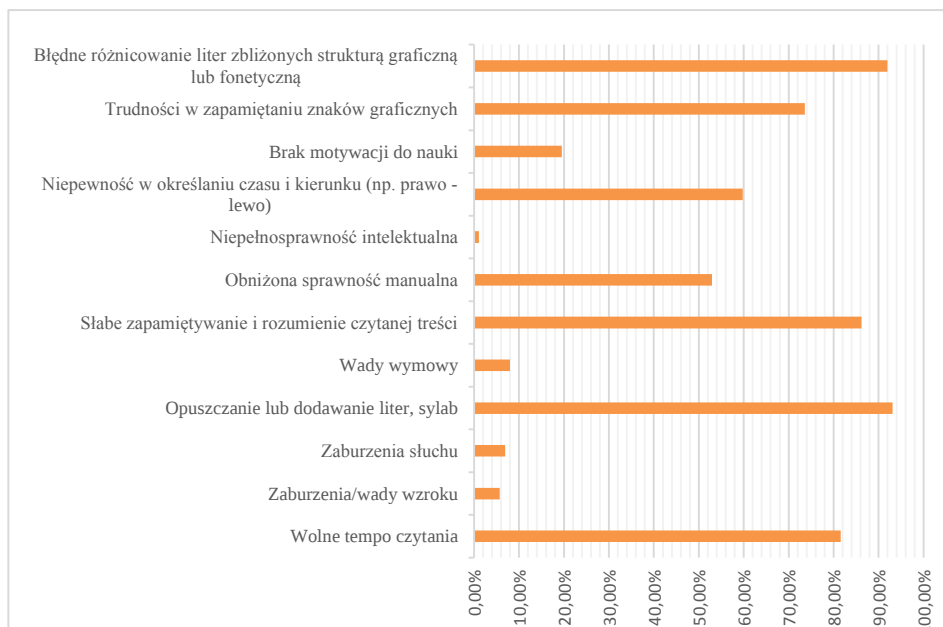
Jeszcze inaczej dysleksja przedstawiana jest ze względu na jej objawy:

- *Nieprawidłowa synteza i analiza spowodowana innym odbiorem (nauczyciel kontraktowy, wiek: 31–40, KUL),*
- *Trudności w szybkim, wyraźnym pisaniu, problemy z pomijaniem liter, mylenie wyrazów, ogólne trudności w uczeniu (nauczyciel stażysta, wiek: 31–40, UŚ),*
- *Jest to złożona dysfunkcja, która zauważalna jest wśród uczniów na poziomie czytania, pisania, popełniania błędów ortograficznych oraz problemów z gimnastyką czy z orientacją w terenie (nauczyciel stażysta, wiek: 22–30, UR),*
- *Trudności w nauce związane z czytaniem, pisanem, rozumieniem przeczytanej treści, problemy z zapisem manualnym, znajomość teorii, ale nieumiejętność przetworzenia jej w praktyce (nauczyciel mianowany, wiek: 41–50, UW).*

Tylko jedna osoba nazywa dysleksję lenistwem (nauczyciel mianowany, 41–50, UZ).

Analiza próby definicji dysleksji przez ankietowanych nauczycieli języka polskiego wykazała, że dysleksja najczęściej definiowana jest jako „specyficzne trudności w nauce czytania i pisania”, nieliczna grupa podejmowała się samodzielnie zdefiniować dysleksję. Najtrafniejsze definicje to te, które zwracają uwagę na przyczyny dysleksji, m.in. nieprawidłowości funkcji percepcyjno-motorycznych (Makarowicz 2006: 16), mikrouszkodzenia centralnego układu nerwowego (Krasowicz-Kupis 2003: 61–63), deficyt przetwarzania fonologicznego (Krasowicz-Kupis 2008: 117). Ich potwierdzenie znaleźć można w literaturze. Słuszne jest również definiowanie dysleksji ze względu na jej objawy, m.in. trudności w nauce czytania, pisania, rozumienia czytanej treści, popełniania licznych błędów ortograficznych, trudności z gimnastyką czy orientacją w terenie. Takie stanowisko reprezentują m.in. G. Krasowicz-Kupis (2003: 49), M. Bogdanowicz (1995: 26), J. Mickiewicz (1996: 21–22). Warto zauważyć, że osoby podejmujące próbę stworzenia własnej definicji to w większości poloniści w wieku od 22 do 40 lat, a więc nauczyciele, którzy niedawno ukończyli studia i dysponują aktualną wiedzą.

W kolejnym pytaniu ankiety poproszono nauczycieli języka polskiego o zaznaczenie, które z przedstawionych symptomów dotyczą dysleksji. Rozkład odpowiedzi na to pytanie prezentuje wykres 6.

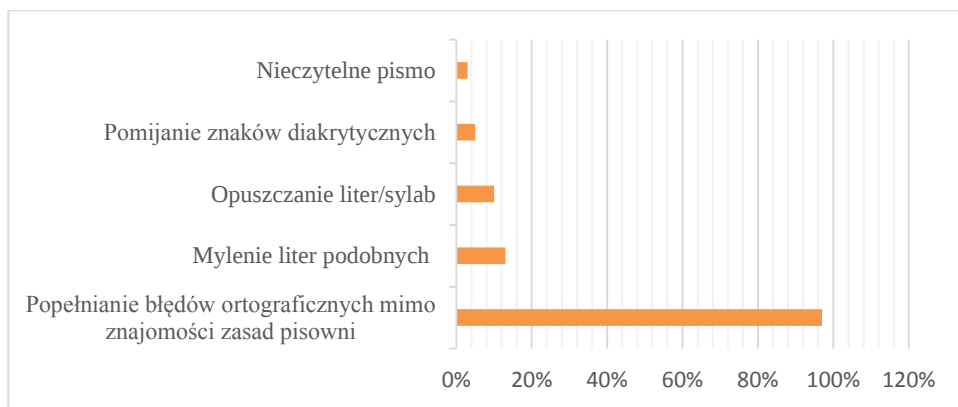
Wykres 6. Symptomy dysleksji

Pytanie zamknięte celowo, oprócz poprawnych, zawierało również błędne odpowiedzi. 93% badanych uważa za symptom dysleksji *opuszczanie lub dodawanie*

wanie liter/sylab, 92% – błędne różnicowanie liter zbliżonych strukturą graficzną lub fonetyczną, 86% – słabe zapamiętywanie i rozumienie czytanej treści, 82% – wolne tempo czytania, 73% – trudności w zapamiętaniu znaków graficznych, 56% – niepewność w określaniu czasu i kierunku, 53% – obniżoną sprawność manualną. Brak motywacji do nauki jest błędnie uważany za objaw dysleksji przez 20% badanych. Również nieprawidłowe odpowiedzi to: wady wymowy (wskazało na to 8% ankietowanych), zaburzenia słuchu (7%), zaburzenia/wady wzroku (6%), niepełnosprawność intelektualna (1%).

Wśród udzielających błędnych odpowiedzi znalazły się osoby w różnym przedziale wiekowym (od 22 do 50 lat). Najczęściej byli to nauczyciele stażyści lub nauczyciele dyplomowani. Osoby, które nie zgadzają się ze stwierdzeniem, iż dysleksja jest problemem realnym, również udzielały błędnych odpowiedzi. Jednakże zdecydowana większość symptomów dysleksji jest prawidłowo rozpoznawana, co dobrze rokuje, gdyż nauczyciele dysponujący dużą wiedzą na temat dysleksji i jej objawów są w stanie wcześniej rozpoznać jej oznaki, skierować dziecko do poradni pedagogiczno-psychologicznej w celu zdiagnozowania i w porę rozpocząć pracę nad trudnościami dziecka.

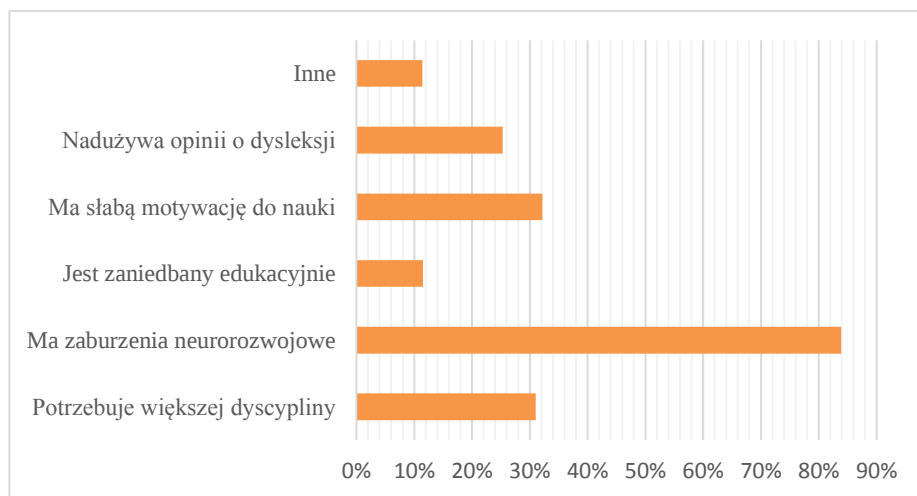
Nauczycieli zapytano również o symptomy dysortografii. Wyniki badania przedstawia wykres 7.

Wykres 7. Symptomy dysortografii

Podobnie jak w przypadku symptomów dysleksji, większość nauczycieli poprawnie podaje oznaki dysortografii, ale tylko niewielki procent respondentów przytacza objaw inny niż *popelnianie błędów ortograficznych mimo znajomości zasad pisowni* – takiej odpowiedzi udzieliło 97% ankietowanych. 13% zaznaczyło mylenie liter podobnych, 10% – opuszczanie liter/sylab, 5% – pomijanie znaków diakrytycznych. 3% za symptom dysortografii uważa nieczytelne pismo, myląc tym samym dysortografię z dysgrafią.

Kolejne pytanie, dotyczące opinii nauczycieli o uczniu z dysleksją, miało na celu zweryfikowanie istniejących stereotypów o dzieciach, które mają orzeczenie o dysleksji. Rozkład odpowiedzi nauczycieli prezentuje wykres 8.

Wykres 8. Poglądy nauczycieli na temat uczniów z dysleksją

84% nauczycieli uważa, że uczeń z opinią o dysleksji ma zaburzenia neurorozwojowe objawiające się trudnościami w czytaniu i pisaniu – jest to najczęściej wybierana odpowiedź, a zarazem najbardziej słuszna (Półtorak 2012: 52–54). 32% badanych zgadza się ze stwierdzeniem, że uczeń z dysleksją ma słabą motywację do nauki, 31% – że potrzebuje większej dyscypliny, 25% – że nadużywa opinii o dysleksji, 12% – że jest zaniedbany edukacyjnie. 11% ma inne zdanie o uczniu z dysleksją⁶:

- *Wszystko zależy od ucznia i rodziców* (nauczyciel kontraktowy, wiek: 31–40, UO),
- *Potrzebuje dostosowania metod i indywidualnego podejścia* (nauczyciel kontraktowy, wiek: 22–30, UW),
- *Potrzebuje wsparcia w czasie nauki* (nauczyciel dyplomowany, wiek: 41–50, UO),
- *Często niestety nie pracuje w domu. Rodzice uważają, że godzina terapii pedagogicznej wystarczy* (nauczyciel dyplomowany, wiek: 31–40, UG),
- *Ma problem z nauką języka obcego, zapamiętywaniem* (nauczyciel dyplomowany, wiek: 41–50, UŚ),
- *Dzięki pracy w domu z rodziną i pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej potrafi uczyć się lepiej od dzieci bez dysleksji; ma czasem*

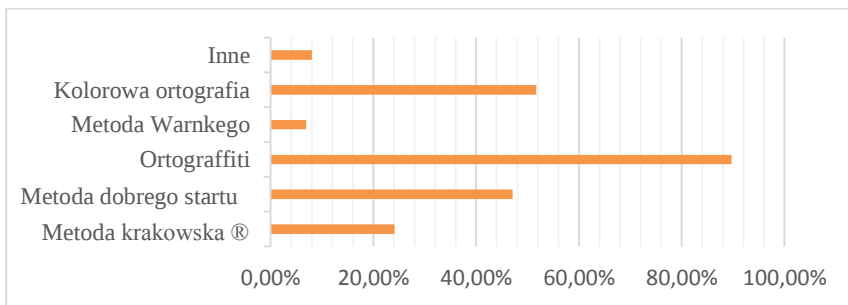
⁶ Pisownia oryginalna.

wyższy iloraz inteligencji; jest aktywny i chętny do nauki; niektórzy szybko się zniechęcają przy braku wsparcia z domu; dysleksja jest tak różnorodna, że każde dziecko trzeba traktować inaczej (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UO),

- Potrzebuje ćwiczeń i większej opieki. Musi znać cel swojej nauki (nauczyciel stażysta, wiek: 22–30, UW),
- Bywa, że ma obniżoną motywację, ze względu na brak efektywności swoich działań i czuje się gorszy od innych uczniów (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UŚ),
- Mięwa słabszą motywację wynikającą z większego wysiłku, jaki musi włożyć, aby uzyskać wynik taki jak uczeń bez dysleksji (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UŁ),
- Wymaga większej pomocy rodziców w opanowaniu trudności oraz zrozumienia ze strony wszystkich uczących go nauczycieli (nauczyciel dyplomowany, wiek: powyżej 51, UAM).

Badanie wykazało, że wśród nauczycieli funkcjonują uprzedzenia w stosunku do osób ze stwierdzoną dysleksją. Z opiniami tymi zgadzają się również osoby o dużej wiedzy na temat dysleksji, poprawnie ją definiujące oraz doświadczone w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Nieliczna grupa wyraziła opinie sprzeciwiające się stereotypowemu myśleniu. Wśród nich znalazły się osoby głównie w wieku od 31 do 40 lat.

W najbardziej rzeczowych i trafnych opiniach nauczyciele zwracają uwagę na potrzebę wsparcia dziecka z dysleksją oraz dostosowania metod nauczania. Słuszne jest również uzasadnienie braku motywacji do nauki wynikające z konieczności wkładania w nią większego wysiłku przez dziecko z dysleksją. Na wykresie 9 przedstawiono metody pracy z uczniami z ryzykiem dysleksji / dysleksją rozwojową znane ankietowanym.

Wykres 9. Metody pomocy uczniom z dysleksją

90% respondentów zna Ortograffiti – jest to metoda indywidualizacji pracy z uczniem klas I–III, IV–VI oraz starszych. Opiera się ona na systematycznych,

wzorcowych działaniach (por. <http://ortograffiti.pl/Metoda-Ortograffiti>, dostęp: 11.05.2018). Kolorowa ortografia, która znana jest 52% nauczycieli, to system przypisywania ortogramom odpowiednich, stałych kolorów, co odnosi się do pamięciowo-wzrokowego sposobu uczenia się (http://www.ortofrajda.pl/pierwsza_lekcja.htm, dostęp: 11.05.2018). Wiele osób (47%) deklaruje znajomość metody dobrego startu opracowanej przez M. Bogdanowicz. Założeniem tej metody jest ogólny rozwój psychomotoryczny opierający się na elementach motorycznych, słuchowych i wzrokowych (zob. <https://ptd.edu.pl/profftest/mds.html>, dostęp: 11.05.2018). Znana polonistom jest też metoda krakowska® wypracowana przez Jagodę Cieszyńską (24%) „Jej głównym założeniem jest stymulacja biologicznych podstaw rozwoju poznawczego oraz stymulacja intelektualnych możliwości dziecka” (<https://www.centrummetodykrakowskiej.pl/377,a,faq.html>, dostęp: 11.05.2018). Metodę Warnkego zna 7% badanych. Trening opracowany przez Freda Warnkego opiera się na trzech założeniach: automatyzacja przetwarzania spostrzeżeń w obszarze słuchu, wzroku i zdolności motorycznych; automatyzacja koordynacji półkul mózgowych; rozwój i automatyzacja „wzrokowego języka” (<http://www.metodawarnkego.pl/o-metodzie.html>, dostęp: 11.05.2018). 8% respondentów wymienia inne metody⁷:

- Czcionka specjalnie stworzona dla dzieci z dysleksją (OpenDyslexic to specjalna czcionka, która ma ułatwiać osobom z dysleksją czytanie tekstu elektronicznego. Cechuje ją pogrubienie u dołu wyrazów i szersze odstępy między znakami);
- Metoda płynnego pisania – koniczynka (metoda ta polega na pisaniu wzdłuż koniczyny kaligraficznej, na bazie której można napisać większość liter);
- Metody graficzne, nielinearne, skojarzeniowe, myślenie obrazami;
- Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- Systematyczne ćwiczenia i czytanie zasad ortograficznych;
- Ćwiczenia według Dennisona⁸.

Najczęściej wybierane metody (Kolorowa ortografia i Ortograffiti) są adekwatne do etapu edukacyjnego dzieci (klasy IV–VI szkoły podstawowej), z którymi pracują ankietowani poloniści. Inne metody, takie jak specjalna czcionka dla dzieci z dysleksją, metody graficzne, nielinearne, skojarzeniowe, myślenie obrazami czy wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych również są bardzo trafnymi sposobami pracy na lekcjach języka polskiego. Metody przeznaczone dla młodszych dzieci, np. metoda dobrego startu, metoda płynne-

⁷ Pisownia oryginalna.

⁸ Kinezylogia edukacyjna opiera się na prostych ćwiczeniach fizycznych integrujących pracę ciała i umysłu. Składają się one z ruchów, które wykonują dzieci w pierwszych latach życia niezbędnych dla rozwoju koordynacji oczu, uszu, rąk i całego ciała. Dzięki ćwiczeniom wszystkie części mózgu mogą ze sobą współpracować (<http://www.kinezylogia.com.pl/index.php?m=ome> todzie, dostęp: 11.05.2018).

go pisania – koniczynka, ćwiczenia według Dennisona są nietrafione dla uczniów klas IV–VI, ale świadczą o sporej wiedzy polonistów. W niektórych przypadkach są wynikiem chęci poszerzania swoich kwalifikacji ze względu na własne dziecko z dysleksją.

W kolejnym etapie ankiety nauczyciele zostali poproszeni o opisanie, w jaki sposób pracują na lekcjach języka polskiego z uczniami z dysleksją. Spośród wszystkich odpowiedzi wybrano najtrafniejsze.

Tab. 2. Metody pracy z uczniem z dysleksją na lekcjach języka polskiego

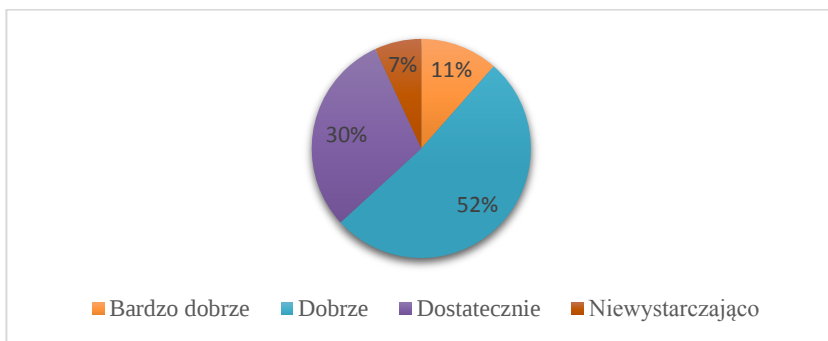
Metody pracy z uczniem z dysleksją na lekcjach języka polskiego ⁹
<i>Na lekcjach nie odpytuję z głośnego czytania przy całej klasie, dzielę lektury na rozdziały, przeznaczam więcej czasu na czytanie szczególnie podczas pracy z tekstem, częściej sprawdzam notatki, kontroluję stopień zrozumienia samodzielnie przeczytanych poleceń. Podczas sprawdzianów akceptuję pismo drukowane, sadzam ucznia blisko nauczyciela, ćwiczę dodatkowo 1 raz w tygodniu poprawne zapisywanie (nauczyciel dyplomowany, wiek: powyżej 51, UAM).</i>
<i>Wydłużenie czasu sprawdzianów, odpytywanie zamiast sprawdzianów pisemnych, dzielenie materiału na mniejsze partie, alternatywne metody uczenia się i notowania, np. haki, mapy myśli; wykorzystywanie audiobooków (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UWM).</i>
<i>Nie oceniam ortografii, ale wymagam teorii. Dodatkowe zadania ortograficzne, zespół wyrównawczy, kontakt z rodzicami, motywowanie i pozytywne wzmacnianie, tworzenie specjalnych sprawdzianów, nie ocenianie zeszytów, dodatkowy czas itp. (nauczyciel kontraktowy, wiek: 22–30, UWŕ).</i>
<i>Stosuję różne obrazki, rozsypanki, staram się, aby dzieci umiały stworzyć skojarzenia z danym słowem i obrazkiem, np. proponuję, aby uczniowie rysując różę, zwrócili uwagę na jej kolce, co symbolizuje głoskę ó (nauczyciel mianowany, wiek: 31–40, UP w Krakowie).</i>
<i>Organizuję zajęcia wyrównawcze, na lekcjach stosuję gry ortograficzne (statki, państwa-miasta, trimino z przykładami i zasadami ortografii), przedłużam czas pracy na klasówkach i sprawdzianach. Nie pytam głośnego czytania. Nie recytuję przy całej klasie. Stosuję się do rad zawartych w opinii ucznia z poradni pedagogiczno-psychologicznej (nauczyciel dyplomowany, 41–50, UR).</i>
<i>Stosuję dodatkowe metody ułatwiające zapamiętanie wyrazów np. ortogramy, wierszyki. Wdrażam do korzystania ze słowników ortograficznych. Doceniam starania, a nie efekty (nauczyciel dyplomowany, wiek: 31–40, UMCS).</i>
<i>Indywidualizuję wymagania. Mam opracowany system dostosowań, z którym zapoznają rodziców, np.: nie oceniam ortografii, wydłużam czas pracy z tekstem, prace domowe i wypracowania klasowe uczniowie (zwłaszcza z głęboką dysleksją) mogą pisać na komputerze (nauczyciel dyplomowany, wiek: 31–40, UG).</i>
<i>Wspieram, chwale, doceniam, szukam mocnych stron, namawiam do pracy w domu; szukam atrakcyjnych dla uczniów metod nauczania – interaktywne książeczki, lapbooki, karty pracy itp. (nauczyciel dyplomowany, wiek: 41–50, UAM).</i>
<i>Dostosowuję wymagania do możliwości ucznia, np.: nie odpytuję z czytania nowego tekstu na forum klasy, pozwalam pisać sprawdzian w czasie dłuższym od pozostałych uczniów, dodatkowo biorę przede wszystkim pod uwagę jego chęci, wysiłek, przygotowanie do zajęć itp., pozwalam dłuższe prace pisać na komputerze, oceniając prace pisemne, biorę pod uwagę ich treść, kompozycję, stronę stylistyczno-językową (nauczyciel kontraktowy, wiek: 31–40, US).</i>

⁹ Pisownia oryginalna.

<i>Czytamy polecenie, tłumaczymy je, podkreślamy najważniejsze treści, proponuję inne formy sprawdzania wiedzy, proponuję dodatkowe ćwiczenia lub inne formy, stosowanie notatek graficznych, korzystanie z filmików, przekazów audio (nauczyciel dyplomowany, wiek: 41–50, UŚ).</i>
<i>Praca z zeszytami Ortograffiti, metoda zielonego długopisu, dzielę materiał na mniejsze części, pozwalam słuchać audiobooków, staram się stosować notatki graficzne, tabele, wykresy, dyktando biegane, dyktando w 10 punktach, uczeń nie musi czytać na głos w klasie (chyba że sam chce) (nauczyciel kontraktowy, wiek: 22–30, UAM).</i>
<i>Sadzam blisko siebie, aby widzieć, czy uczeń ma kłopoty i staram się pomóc, wtedy też nie rozprasza go klasa, nie daję tak dużej partii materiału do przepisania, nie oceniam ortografii w pracach pisemnych, stawiam oceny za treść pracy, nie pytam głośnego czytania, wydłużam czas pracy, przygotowuję materiały z większą czcionką, korzystam z Ortograffiti (nauczyciel mianowany, wiek: 41–50, UW).</i>

Wśród sposobów pracy z uczniem z dysleksją na lekcji języka polskiego wymienionych przez nauczycieli pojawiły się takie, które są zawarte w opinii wydanej przez poradnię pedagogiczno-psychologiczną, m.in. wydłużenie czasu pracy na sprawdzianach, nieodpytywanie z głośnego czytania, dzielenie materiału do nauczenia się na mniejsze partie, nieocenianie ortografii. Poloniści stosują również inne, bardziej kreatywne i atrakcyjne dla uczniów metody, np. tworzenie notatek graficznych, lapbooków, stosowanie zeszytów Ortograffiti, dyktando biegane, dyktando w 10 punktach, słuchanie audiobooków, wykorzystanie gier: trimino, statki, państwa-miasta.

W ostatnim etapie ankiety nauczyciele zostali poproszeni o ocenę swojej wiedzy na temat dysleksji. 52% ocenia swoją wiedzę dobrze, 30% – dostatecznie, 11% – bardzo dobrze, 7% – niewystarczająco (por. wykres 10).

Wykres 10. Samoocena wiedzy nauczycieli na temat dysleksji

Nauczyciele, którzy ocenili swoją wiedzę dotyczącą dysleksji bardzo dobrze i dobrze, to najczęściej ci, których faktyczny stan wiedzy pokrywa się z deklarowanym. Udzielali oni poprawnych odpowiedzi, prawidłowo definiowali i rozpoznawali symptomy dysleksji (w tym dysortografii), podawali rzetelne źródła

swojej wiedzy, mimo iż najczęściej nie mieli podczas studiów zajęć dotyczących dysleksji. Wśród polonistów oceniających swoją wiedzę dostatecznie zdarzały się błędnie rozpoznawane objawy dysleksji i dysortografii. Osoby te podawały zwięzłe definicje i wymijające odpowiedzi. W gronie nauczycieli, którzy uważają, że ich wiedza jest niewystarczająca, znalazły się osoby, które nie mają jeszcze doświadczenia w pracy z dziećmi z dysleksją rozwojową, osoby wykazujące małą wiedzę na ten temat, ale także inne, dysponujące obszerną wiedzą i doświadczeniem.

Zakończenie

Badanie przeprowadzone w grupie nauczycieli języka polskiego i jego analiza pozwoliła na zweryfikowanie prawdziwości sformułowanej na wstępie hipotezy. Uzyskany obraz świadomości dysleksji dostarczył odpowiedzi na postawione pytania. Okazało się, iż większość nauczycieli języka polskiego ocenia swoją wiedzę na temat dysleksji dobrze lub bardzo dobrze. Współcześnie nauczyciele poloniści mają przynajmniej podstawową wiedzę na temat dysleksji (w tym dysortografii), prawidłowo rozpoznają jej symptomy, co daje możliwości wczesnej diagnozy. Większość polonistów deklaruje, iż wiedzę na temat dysleksji czerpie z literatury i publikacji, kursów i szkoleń oraz z doświadczenia zawodowego. Prawie wszyscy ankietowani zgadzają się z twierdzeniem, że dysleksja jest realnym problemem. Jedynie nieliczna grupa nauczycieli deklarujących znajomość metod pracy na lekcji języka polskiego z uczniami, którzy mają trudności w czytaniu i pisaniu, realnie stosuje te metody. Nie napawa optymizmem również fakt, iż nauczyciele – mimo deklarowanej wiedzy na temat dysleksji – powielają dotyczące jej stereotypy. W tej sytuacji warto zbadać, co jest przyczyną tak licznych uprzedzeń i w jaki sposób im przeciwdziałać.

Nauczyciele języka polskiego, którzy najchętniej udzielali odpowiedzi, robili to w sposób sumienny, a zarazem wykazywali się aktualną wiedzą. To najczęściej osoby w wieku od 31 do 40 lat o różnym stopniu awansu zawodowego. Wiedza zdobyta przez nich podczas studiów wciąż jest zgodna z rzeczywistym stanem badań nad dysleksją rozwojową. Osoby te dzięki doświadczeniu zawodowemu mogą wiedzę tę wykorzystywać i weryfikować w praktyce szkolnej.

Wielkość miejscowości, w której znajduje się szkoła, nie wpływa na świadomość dysleksji wśród polonistów. Rzuca natomiast na liczbę uczniów z diagnozą dysleksji – im większa miejscowość, tym więcej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Świadomość i wiedza nauczycieli na temat dysleksji jest bardzo ważna, ponieważ to oni jako pierwsi mogą dostrzec jej objawy. Ich rolą jest również pomoc i indywidualizacja nauczania dzieci z dysleksją. Odpowiednia wiedza daje takie

możliwości. Edukacja na temat dysleksji powinna się rozpocząć już w trakcie studiów nauczycielskich, co niestety, nadal należy to do rzadkości. Warto, aby w ofercie kursów i szkoleń doskonalących nauczycieli znalazły się też propozycje dotyczące diagnozy i terapii dysleksji. Ważne jest też, aby odpowiednio motywować nauczycieli do samokształcenia. Zapewne właściwa edukacja nauczycieli pozwoliłaby im wyzbyć się krzywdzących stereotypów na temat dzieci z dysleksją.

Literatura

- Bogdanowicz M., 1995, *O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu – odpowiedź na pytania rodziców i nauczycieli*, Lublin: Wydaw. Popularnonaukowe Linea.
- Bogdanowicz M., 2007, *Świadomość dysleksji w Polsce – badania porównawcze* [w:] *Dysleksja. Problem znany czy nieznan?*, red. M. Kostka-Szymańska, G. Krasowicz-Kupis, Lublin: Wydaw. UMCS.
- Kołtuszka B., 1989, *Dysleksja – przegląd koncepcji etiologicznych*, „Psychologia Wychowawcza” 3.
- Kowaluk M., 2012, *O krok od bezradności, czyli nauczyciel wobec uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* [w:] *Wychowawcza rola szkoły*, red. J. Kirenko, T. Zubrzycka-Maciąg, D. Wosik-Kawała, Lublin: Wydaw. UMCS.
- Krasowicz-Kupis G., 2003, *Język, czytanie i dysleksja*, Lublin: Agencja Wydawniczo-Handlowa Antoni Dudek.
- Krasowicz-Kupis G., 2008, *Psychologia dysleksji*, Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Makarewicz R., 1999, *Nauczyciele wobec dysleksji*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2.
- Makarewicz R., 2006, *Dysleksja w opinii językoznawcy*, Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Mickiewicz J., 1996 *Jedynka z ortografii?*, Toruń: TNOiK „Dom Organizatora”.
- Półtorak M., 2007, *Wiedza przyszłych pedagogów i nauczycieli o problematyce dysleksji rozwojowej* [w:] *Dysleksja. Problem znany czy nieznan?*, red. M. Kostka-Szymańska, G. Krasowicz-Kupis, Lublin: Wydaw. UMCS.
- Półtorak M., 2012, *Prognozowanie umiejętności czytania i pisania uczniów klas początkowych*, Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Tomaszewska A., 2001, *Prawo do nauki dziecka z dysleksją rozwojową w świadomości nauczycieli*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Źródła internetowe

- Polskie Towarzystwo Dysleksji, <https://www.ptd.edu.pl/historia.html> (dostęp: 27.12.2017).
- Metoda Ortografitti, <http://ortografitti.pl/Metoda-Ortografitti> (dostęp: 11.05.2018).
- Metoda dobrego startu, <https://ptd.edu.pl/proftest/mds.html> (dostęp: 11.05.2018).
- Metoda krakowska, <https://www.centrummetodykrakowskiej.pl/377,a,faq.htm> (dostęp: 11.05.2018).
- Metoda Warnkego, <http://www.metodawarnkego.pl/o-metodzie.html> (dostęp: 11.05.2018).
- Metoda Dennisona, <http://www.kinezylogia.com.pl/index.php?m=ometodzie> (dostęp: 11.05.2018).
- Kolorowa ortografia, http://www.ortofrajda.pl/pierwsza_lekcja.htm (dostęp: 11.05.2018}.

ANEKS

Świadomość nauczycieli polonistów zjawiska dysleksji – ankieta

* Wymagane

1. Płeć*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Kobieta
☐ Mężczyzna

2. Wiek*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ 22–30
☐ 31–40
☐ 41–50
☐ powyżej 51

3. Stopień awansu zawodowego*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Nauczyciel stażysta
☐ Nauczyciel kontraktowy
☐ Nauczyciel mianowany
☐ Nauczyciel dyplomowany

4. Gdzie znajduje się placówka, w której Pan(i) pracuje?*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Wieś
☐ Miasto małe
☐ Miasto średnie
☐ Miasto duże

5. Uczelnia, na której ukończył(a) Pan(i) studia wyższe*

6. Czy uważa Pan(i), że dysleksja jest realnym problemem?*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak
☐ Nie
☐ Nie wiem
☐ Inne: _____

7. Czy w klasie/klasach, które Pan(i) uczy są uczniowie z dysleksją rozwojową?*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak
☐ Nie

8. Jeśli odpowiedź na poprzednie pytanie jest twierdząca, proszę napisać, ilu jest takich uczniów*

9. Czy w toku studiów miał(a) Pan(i) przedmiot dotyczący dysleksji?*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak
☐ Nie

10. Skąd czerpie Pan(i) wiedzę na temat dysleksji?*

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ Doświadczenie zawodowe
☐ Kursy/szkolenia
☐ Literatura i publikacje
☐ Internet (proszę podać strony www)
☐ Telewizja
☐ Inne: _____

11. Proszę napisać, jak zdefiniował(a)by Pan(i) termin „dysleksja”*

12. Proszę zaznaczyć, które z wymienionych symptomów dotyczą dysleksji*

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ Wolne tempo czytania
- ☐ Zaburzenia/wady wzroku
- ☐ Zaburzenia słuchu
- ☐ Opuszczanie lub dodawanie liter, sylab
- ☐ Wady wymowy
- ☐ Słabe zapamiętywanie i rozumienie czytanej treści
- ☐ Obniżona sprawność manualna
- ☐ Niepełnosprawność intelektualna
- ☐ Niepewność w określaniu czasu i kierunku (np. prawo – lewo)
- ☐ Brak motywacji do nauki
- ☐ Trudności w zapamiętaniu znaków graficznych
- ☐ Błędne różnicowanie liter zbliżonych strukturą graficzną lub fonetyczną

13. Proszę podać znane Panu(i) objawy dysortografii*

14. Uczeń z opinią o dysleksji według Pana(i):

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ Potrzebuje większej dyscypliny
- ☐ Ma zaburzenia neurorozwojowe, które objawiają się trudnościami w czytaniu i pisaniu
- ☐ Jest zaniedbany edukacyjnie
- ☐ Ma słabą motywację do nauki
- ☐ Nadużywa opini o dysleksji i tłumaczy nią niepowodzenia szkolne
- ☐ Inne: _____

15. Jakie zna Pan(i) metody pomocy uczniom z dysleksją rozwojową / ryzykiem dysleksji?*

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ Metoda krakowska®
- ☐ Metoda dobrego startu
- ☐ Ortograffiti
- ☐ Metoda Warnkego
- ☐ Kolorowa ortografia
- ☐ Inne: _____

16. W jaki sposób pracuje Pan(i) na lekcjach języka polskiego z uczniami z dysleksją?*

17. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę na temat dysleksji?*

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Bardzo dobrze
- ☐ Dobrze
- ☐ Dostatecznie
- ☐ Niewystarczająco

The awareness of Polish language teachers of the language problems related to dyslexia in elementary school pupils of classes 4 to 6

Summary

The article attempts to research the awareness of the Polish language teachers in classes 4 to 6 of elementary school regarding the pupils dyslexia. The purpose of the research was to determine whether the Polish language teachers perceive the problem of dyslexia, what their attitude to it is and what knowledge they have in the subject. Attention has also been paid to the factors affecting the teachers' awareness (age, sex, university, courses completed, size of town). Moreover, it has been checked how the teachers work in their Polish language classes with children in whom dyslexia has been diagnosed, and what methods they use. An opinion poll questionnaire was a research tool. The group of respondents consisted of 87 people.

Key words: dyslexia, awareness, Polish language teachers